

MILJØ-
DIREKTORATET

VEILEDER

M106-2014

Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter

Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter

Utførende institusjon:

Miljødirektoratet

M-nummer:

M106-2014

År:

2014

Sidetall:

24

Utgiver:

Miljødirektoratet

Forfatter(e):

Miljødirektoratet

Tittel - norsk og engelsk:

Rundskriv om forvaltning av verneforskrifter

4 emneord:

Verneforskrift, dispensasjon, naturmangfoldloven, saksbehandling

Forside:

Foto: Odd Harald Selboskar

Layout:

Guri Jermstad AS

Innhold

1	Innledning.....	4
1.1	Forvaltningsmyndighet for verneområder.....	4
2	Rettsvirkninger av vernevedtak	4
2.1	Ikrafttredelse.....	4
2.2	Forholdet til grunneiere og rettighetshavere.....	4
2.3	Forholdet mellom naturmangfoldloven og naturvernloven.....	5
2.4	Forholdet til annen lovgivning.....	5
2.5	Randsoner til verneområder.....	5
3	Tolking av verneforskrifter.....	6
3.1	Innhold i verneforskrifter.....	6
3.2	Rettskilder ved tolkning av verneforskrifter.....	6
4	Unntak fra vernebestemmelsene	7
4.1	Tiltak og aktiviteter som er direkte tillatt.....	7
5	Dispensasjon fra vernebestemmelsene	8
5.1	Hjemmel for dispensasjon.....	8
5.2	Bruk av miljørettsprinsippene i dispensasjonssaker	8
6	Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser	9
7	Naturmangfoldloven § 48.....	10
7.1	Generelt.....	10
7.2	Tiltak som ikke strider mot verneformålet og ikke påvirker verneverdiene nevneverdig	11
7.3	Nærmere om vilkårene i § 48 første alternativ	12
7.4	Dispensasjon når sikkerhetshensyn gjør det nødvendig	13
7.5	Dispensasjon av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser	14
7.6	Dispensasjon til vitenskapelige undersøkelser	15
7.7	Særskilte krav til saksbehandling ved dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48.....	15
8	Skjønnsutøvelse ved dispensasjon.....	16
9	Bruk av vilkår ved dispensasjon	17
10	Saksbehandling etter forvaltningsloven ved dispensasjon fra vernebestemmelser	17
10.1	Forvaltningens veiledningsplikt.....	17
10.2	Inhabilitet	18
10.3	Enkeltvedtak med hjemmel i verneforskrifter.....	18
10.4	Forhåndsvarsel	18
10.5	Utredningsplikt.....	18
10.6	Begrunnelse av enkeltvedtak	18
10.7	Underretning om vedtak.....	19
10.8	Klage på vedtak.....	19
10.9	Saksforberedelse i klagesak.....	20
10.10	Klageinstansens kompetanse.....	20
10.11	Omgjøring av vedtak uten klage.....	20
10.12	Utsatt iverksettelse av vedtak	21
11	Sjekkliste ved behandling av søknader	21
11.1	Forberedende behandling	21
11.2	Saksbehandling.....	21
11.3	Vedtaket	22
11.4	Klagebehandling	22

1 Innledning

Rundskrivet omhandler saksbehandling ved utøvelse av myndighet etter verneforskrifter. Det skal være et hjelpemiddel for forvaltningsmyndigheten ved forvaltning av verneområder opprettet etter naturmangfoldloven eller naturvernloven. Rundskrivet omhandler ikke forvaltningsplanlegging og skjøtsel.

1.1 Forvaltningsmyndighet for verneområder

Forvaltningsmyndigheten har ansvar for å forvalte verneområdet i tråd med verneformålet, og å treffe nødvendige tiltak hvis verneverdier trues.

Forvaltningsansvaret innebærer utøving av myndighet etter verneforskriften. I hovedsak innebærer dette myndighet til å gi dispensasjon fra vernebestemmelsene og myndighet til å gi utfyllende retningslinjer om forvaltning og skjøtsel gjennom forvaltningsplaner. Forvaltningsmyndigheten har videre ansvar for informasjon til grunneiere, rettighetshavere og allmennheten, samt skjøtsel, registrering og dokumentasjon av naturverdier. **Dette rundskrivet gir retningslinjer for saksbehandlingen ved søknader om dispensasjon fra verneforskriften.**

Forvaltningsmyndighetens handlingsrom følger av naturmangfoldloven og verneforskriften for det aktuelle verneområdet gjennom forbudsbestemmelser, unntaksbestemmelser og spesifiserte dispensasjonsbestemmelser. De rettslige rammene og muligheten for utøvelse av skjønn er de samme uavhengig av hvem som er forvaltningsmyndighet.

De sentrale forvaltningsorganer har overordnet ansvar for verneområdeforvaltningen, blant annet gjennom klagebehandling og fastsettelse av rammene for forvaltningen. Sentrale forvaltningsorganer er Miljøverndepartementet og Miljødirektoratet.

2 Rettsvirkninger av vernevedtak

Vernevedtak vedtas i statsråd ved kongelig resolusjon (kgl.res.).

Vernevedtaket fastsetter rammer for naturinngrep og menneskets bruk og ressursutnyttelse innenfor verneområdet. Gjennom verneplanprosessen skjer det en interesseavveining mellom verneinteresser og andre interesser i området. Avveininger mellom vern og tiltak som kan forringe eller ødelegge verneverdier, skal så langt som mulig være avklart før et vernevedtak blir truffet. Disse avveiningene er grunnlaget for bestemmelsene i den enkelte verneforskrift. Forvaltningsmyndigheten har ikke myndighet til å fatte vedtak som går ut over bestemmelsene i verneforskriften.

2.1 Ikrafttredelse

Verneforskriften trer vanligvis i kraft straks den er vedtatt. Tiltak og aktiviteter som er i strid med vernebestemmelsene, og som iverksettes etter at verneforskriften er trådt i kraft, krever tillatelse etter verneforskriften. Dette gjelder også tiltak som har fått tillatelse etter annet regelverk før vernevedtaket, men hvor tiltaket ikke er utført.

2.2 Forholdet til grunneiere og rettighetshavere

Grunneiere beholder eiendomsretten i områder som vernes. Eiendomsrettens innhold og karakter blir likevel ofte endret ved at verneforskriften setter særskilte rammer for bruk og fysiske tiltak i området.

Verneforskriften endrer ikke grunneiers rettigheter og plikter etter annet regelverk uten at dette fremgår særskilt av forskriftene. Vern av et område endrer for eksempel ikke grunneiers forvaltning av jaktrettigheter, eller rett til å nekte oppføring av tiltak på sin eiendom. Vern endrer heller ikke grunneiers ansvar for farlige innretninger mv. på egen eiendom.

Vernet kan innebære forbud eller innskrenkninger i grunneiers, rettighetshavers og allmennhetens rådighet, men gir ikke vernemyndigheten eller det offentlige noen særskilt rådighet ut over det som følger av adgangen til skjøtsel. Forvaltningsmyndigheten har heller ikke adgang til å pålegge grunneier eller andre privatpersoner å utføre skjøtsel.

2.3 Forholdet mellom naturmangfoldloven og naturvernloven

Et stort antall verneområder er opprettet med hjemmel i naturvernloven av 1970. Naturvernloven ble opphevet ved vedtak av lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) 19.6.2009.

Verneforskrifter opprettet med hjemmel i naturvernloven gjelder fortsatt jf. overgangsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 77. Utgangspunktet er at disse forskriftene skal forvaltes i tråd med intensjonen på vernetidspunktet. Naturmangfoldlovens bestemmelser vil imidlertid supplere og utfylle eldre verneforskrifter. Dette betyr blant annet at den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 gjelder istedenfor dispensasjonsbestemmelser inntatt i verneforskrifter vedtatt før naturmangfoldlovens ikrafttredelse. I tillegg har naturmangfoldloven bestemmelser om håndheving og sanksjoner som også vil gjelde for verneforskrifter etter naturvernloven.

2.4 Forholdet til annen lovgivning

Naturmangfoldloven gjelder side om side med annet lovverk. Tiltak i verneområder må ha tillatelse både etter naturmangfoldloven og etter det regelverket tiltaket generelt reguleres etter. Ved byggevirkosomhet er det nødvendig med tillatelse både etter verneforskriften og plan- og bygningsloven. Motorferdsel i verneområder krever tillatelse både etter verneforskriften og motorferdselloven. Dersom et tiltak ikke er regulert i verneforskriften, gjelder annen lovgivning alene. For verneområder hvor

det ikke er egne bestemmelser om motorferdsel, reguleres motorferdselen kun av motorferdselloven. I verneområder hvor det er tillatt med jakt og fiske gjelder særlovene på dette området. I vedtak etter verneforskriften bør det derfor informeres om at det også er nødvendig med tillatelse etter annet regelverk.

Hvis det er motstrid mellom bestemmelser, går normalt verneforskriften foran andre lover eller forskrifter. Dette gjelder i prinsippet også ved påbudt rådighet etter annet regelverk, for eksempel pålegg om hogst etter skogbruksloven.

Normalt vil verneforskriftene ha strengere bestemmelser om bruk og tiltak i et verneområde enn det som gjelder etter annet lovverk. Det kan imidlertid være unntak fra dette, for eksempel kan plan- og bygningslovens bestemmelser om bygging i strandsonen være strengere enn en verneforskrift som åpner for byggetiltak for bestemte formål. En tillatelse etter verneforskriften skal ikke medføre endring i praksis etter annen lovgivning, og skal holdes innenfor rammen av annet regelverk.

For vedtak etter den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 er det tatt inn en saksbehandlingsregel om at søknad om dispensasjon skal behandles av forvaltningsmyndigheten for verneområdet før den eventuelt blir behandlet etter annet regelverk, jf. naturmangfoldloven § 48 tredje ledd.

2.5 Randsoner til verneområder

Verneforskriften gjelder ikke for virksomhet som skjer utenfor vernegrensen. Det er derfor viktig at tilgrensende områder forvaltes på en slik måte at ikke verneverdiene innenfor verneområdet blir forringet.

I naturmangfoldloven § 49 er det fastsatt en særskilt bestemmelse for virksomhet som trenger tillatelse etter annen lov, og som kan virke inn på verneverdiene i et verneområde. Den aktuelle myndigheten som behandler søknaden skal legge vekt på hensynet til disse verdiene i vurderingen av om en tillatelse bør gis. Det samme gjelder ved fastsetting av eventuelle vilkår.

For virksomhet utenfor verneområdene som ikke krever tillatelse, vil det være en aktsomhetsplikt for den enkelte, jf. naturmangfoldloven § 6. Aktsomhetsplikten innebærer at enhver plikter å opptre aktsomt og gjøre det som er rimelig for å unngå skade på naturmangfoldet i strid med forvaltningsmålene i naturmangfoldloven §§ 4 og 5.

3 Tolking av verneforskrifter

Verneforskrifter regulerer den fysiske råderetten til grunneiere, rettighetshavere og andre brukere av området.

3.1 Innhold i verneforskrifter

Nyere verneforskrifter er bygget opp slik at det først gis et generelt forbud mot alle inngrep og tiltak som kan skade eller redusere verneverdiene innenfor et område. Deretter kommer generelle unntak fra forbudene, og egne bestemmelser som åpner for at det kan søkes om dispensasjon (spesifiserte dispensasjonsbestemmelser). Bestemmelser i en forskrift må derfor leses i sammenheng med den øvrige teksten i forskriften.

Gjennom kontakt mot grunneiere, rettighetshavere og andre brukere, og ved søknader om dispensasjon, må forvaltningsmyndigheten ofte ta stilling til rekkevidden av enkeltbestemmelser. Dette kan være vanskelig på grunn av språklige variasjoner i forskriftene, endrede samfunnsforhold, nye driftsformer osv. Noen eldre vernevedtak er dessuten upresise og lite detaljerte. Forvaltningsmyndigheten må da bruke aktuelle rettskilder for å klarlegge rekkevidden av bestemmelsene i verneforskriften.

3.2 Rettskilder ved tolking av verneforskrifter

Ordlyden er det naturlige utgangspunktet ved fortolkning av verneforskrifter. Ofte er nyere forskrifter så detaljerte at de gir god veiledning om hvilke rammer forskriften setter. Rekkevidden eller betydningen av ord og uttrykk må blant annet vurderes med bakgrunn i alminnelig forståelse og bruk av uttrykket på vernetidspunktet.

Forarbeidene til vernevedtaket kan ha betydning for tolkingen av ulike bestemmelser i verneforskrifter, spesielt ved nyere vernevedtak. Ulike problemstillinger kan være omtalt på en slik måte i høringsdokumenter eller foredraget til kgl. res. at det skal tillegges vekt ved behandling av dispensasjonssaker. Forarbeidene kan også være viktige kilder om det faktiske grunnlaget for vernevedtaket og hvilke interessekonflikter som har vært vurdert.

Rettspraksis vil være en viktig rettskilde for fortolkning av ulike bestemmelser. I tillegg foreligger det innenfor områdevernforvaltningen etter hvert også en betydelig **forvaltningspraksis** som skal tillegges vekt. Vektlegging av forvaltningspraksis vil blant annet avhenge av hvor fast og langvarig praksis har vært, om spørsmålet har vært behandlet av overordnet myndighet, klageinstans osv. Ofte er det redegjort for forvaltningspraksis i **forvaltningsplanen** for et verneområde.

Bakgrunnen for arbeidet med å sikre viktige naturområder vil også kunne gi veiledning ved fortolkning av ulike vernevedtak og enkeltbestemmelser. Områdevern gjennomføres for å ta vare på naturverdier. I verneområder er det derfor nødvendig å begrense den fysiske rådigheten og innskrenke adgangen til naturinngrep.

Formålet med opprettelsen av det enkelte verneområde tillegges stor vekt ved fortolkning av vernevedtak. Enkeltbestemmelser skal fortolkes i lys av formålsbestemmelsen i verneforskriften. I noen eldre verneforskrifter er formålsbestemmelsen kort og lite presis. Det kan derfor være nødvendig

å se om forarbeidene, for eksempel vurderinger av registreringsmaterialet, kan gi nærmere veiledning om hvilke verdier vernet skal ivareta.

Formålet i naturmangfoldloven § 1 kan også ha betydning for tolkningen. Det fremgår av denne at lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur. Også **forvaltningsmålene for arter og naturtyper** i naturmangfoldloven §§ 4 og 5, og de **miljørettslige prinsippene** i naturmangfoldloven §§ 8 – 12 kan ha betydning for tolkning av bestemmelser i verneforskrifter. Dersom det er tvil om rekkevidden av bestemmelser i en verneforskrift, kan **føre-var-betraktninger** innebære at forskriften bør tolkes innskrenkende.

Ellers bør naturforholdene på stedet og **reelle hensyn** tillegges vekt. Reelle hensyn kan i denne sammenheng være betraktninger om en bestemt løsning/fortolkning er formålstjenlig, hensiktsmessig eller praktikabel.

Det finnes også mye **litteratur** som kan være til hjelp, blant annet rundskriv og rapporter som omhandler rettslige problemstillinger og forvaltningspraksis, samt Miljødirektoratets retningslinjer om opprettelse og forvaltning av verneområder.

4 Unntak fra vernebestemmelsene

Verneforskriften regulerer eller forbyr inngrep og aktiviteter som kan være i strid med verneformålet. Gjennom verneplanprosessen blir det foretatt en interesseavveining mellom hensynet til vern og ønsker om bruk og tiltak i verneområdet. Denne interesseavveiningen innebærer at det i verneforskriften normalt fastsettes bestemmelser som åpner for at nærmere bestemte tiltak og aktiviteter skal være tillatt.

4.1 Tiltak og aktiviteter som er direkte tillatt

Tiltak og aktiviteter som er direkte tillatt i verneområdet fastsettes som konkrete unntak fra vernebestemmelsene. Dette er tiltak og aktiviteter som det ikke er nødvendig å søke forvaltningsmyndigheten om tillatelse til.

Unntaksbestemmelsene vil ofte bidra til å klargjøre eller nyansere forbudsbestemmelser. Noen unntaksbestemmelser er generelt formulert, slik som for eksempel unntak for jakt eller unntak for ferdsel i forbindelse med redningstjeneste, militær operativ virksomhet mv. Andre unntaksbestemmelser er mer spesifiserte, for eksempel ferdsel knyttet til spesielt angitte formål eller i konkrete traseer.

For alle unntaksbestemmelser er det selve tiltaket som følger av den aktuelle bestemmelsen, som er direkte tillatt. Andre tiltak, som for eksempel kan være nødvendige eller ønskelige for å gjennomføre det lovlige tiltaket, kan ikke tolkes inn i unntaksbestemmelsen.

For eksempel gir et unntak for vedlikehold av eksisterende bygninger eller hogst av ved til eget bruk, ikke automatisk rett til bruk av motorisert ferdsel i forbindelse med tiltaket. Tilsvarende gir adgang til beite ikke automatisk rett til oppføring av gjerder. Slike tiltak krever egen hjemmel, enten i egne unntaksbestemmelser eller gjennom dispensasjon.

Naturvernloven av 1970 hadde en egen bestemmelse som gjorde unntak fra vernebestemmelsene for ferdsel i politi-, brannvern-, ambulanse- eller sikringsøyemed. Tilsvarende bestemmelse er ikke tatt inn i naturmangfoldloven, men det fremgår av forarbeidene til loven at utførelse av politi-, oppsyns-, ambulanse- og redningstjeneste skal kunne skje uhindret av vernet, og at dette bør fremgå av den enkelte verneforskrift. I verneforskriftene etter naturmangfoldloven tas det inn en standard unntaksbestemmelse som omfatter dette, i tillegg til ferdsel i forbindelse med militær operativ virksomhet, brannvern, oppsynsvirksomhet, samt skjøtsels- og forvaltningsoppgaver som er bestemt av forvaltningsmyndigheten. Det generelle unntaket omfatter ikke unntak for øvingskjøring til de nevnte formål.

5 Dispensasjon fra vernebestemmelsene

Aktiviteter og tiltak som ikke omfattes av verneforskriftens unntaksbestemmelser krever dispensasjon. Det følger av forvaltningsloven § 40 at en forskrift ikke kan fravikes med mindre forskriften eller vedkommende hjemmelslov gir adgang til det. En dispensasjon for et tiltak eller en aktivitet i et verneområde forutsetter at det er hjemmel i verneforskriften eller naturmangfoldloven § 48 til å gi dispensasjon.

5.1 Hjemmel for dispensasjon

De fleste verneforskrifter har egne dispensasjonshjemler som åpner for at forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til nærmere bestemte formål. Disse hjemlene kalles spesifiserte dispensasjonsbestemmelser. I tillegg har naturmangfoldloven en generell dispensasjonsbestemmelse i § 48 som gir hjemmel for å gi dispensasjon dersom bestemte vilkår er oppfylt. Denne dispensasjonsbestemmelsen er også tatt inn i verneforskriftene som er vedtatt etter naturmangfoldloven.

Ved søknader om dispensasjon må det vurderes om det aktuelle tiltaket eller aktiviteten er regulert i verneforskriften som en spesifisert dispensasjonsbestemmelse. Dersom søknaden gjelder andre aktiviteter eller tiltak, eller går ut over det som reguleres i den spesifiserte dispensasjonsbestemmelsen, må søknaden vurderes etter naturmangfoldloven § 48. Det kan også i noen tilfeller være uklart om den aktuelle bestemmelsen regulerer samme tema som det som omsøkes. Behovet for behandling av søknaden etter naturmangfoldloven § 48 i slike tilfeller må vurderes konkret.

Dispensasjon er et enkeltvedtak etter forvaltningsloven, og vedtaket må oppfylle forvaltningslovens regler. Vedtaket må angi hvilken hjemmel som er grunnlag for dispensasjonen.

5.2 Bruk av miljørettsprinsippene i dispensasjonssaker

Dispensasjon fra vernebestemmelser er utøvelse av offentlig myndighet i henhold til naturmangfoldloven § 7, slik at også de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8 – 12 må vurderes ved en dispensasjon.

De miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven er:

- kunnskapsgrunnlaget (§ 8)
- føre-var-prinsippet (§ 9)
- økosystemtilnærming og samlet belastning (§ 10)
- kostnader ved miljøforringelse bæres av tiltakshaver (§ 11)
- miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder (§ 12)

Miljørettsprinsippene i §§ 8 – 12 er nærmere omtalt i Miljøverndepartementets veileder Naturmangfoldloven kapittel II.

Prinsippene kommer til anvendelse ved behandling av søknader etter verneforskrifter. Prinsippene er ikke selvstendige vedtakshjemler, men skal legges til grunn som retningslinjer når det treffes beslutninger som berører naturmangfold etter andre bestemmelser. Dette innebærer at prinsippene skal være en del av vurderingen i dispensasjonssaker i verneområder, både ved vedtak med hjemmel i spesifiserte dispensasjonsbestemmelser, og ved vedtak etter naturmangfoldloven § 48. Naturmangfoldloven § 7 angir at det skal fremgå av vedtaket hvordan prinsippene har vært anvendt i den konkrete sak, og hvilken vekt de er tillagt.

Det må klart fremgå av vedtaket at **vilkårene** for å gi dispensasjon er til stede. Vurderingen av miljørettsprinsippene er **en del av** vurderingen av om vilkårene i den aktuelle dispensasjonsbestemmelsen er oppfylt. Dersom vilkårene er oppfylt, kan forvaltningsmyndigheten vurdere om det skal gis dispensasjon og eventuelt **omfang** av en dispensasjon.

Bruk av miljørettsprinsippene innebærer for det første at det må **redegjøres** for kunnskapsgrunnlaget. Vedtak

med hjemmel i verneforskrifter bør i så stor grad som mulig gi utfyllende beskrivelse av den kunnskapen som vedtakene bygger på. Vedtaket bør inneholde en beskrivelse av naturtyper, arter, landskapets karakter, verneverdier i området, virkninger av omsøkte tiltak på naturverdiene, og hvor kunnskapen om dette er hentet fra.

Dersom forvaltningsmyndigheten ikke har tilstrekkelig kunnskap om tiltakets virkninger på naturverdiene, kommer *føre-var-prinsippet* i naturmangfoldloven § 9 inn. Forvaltningsmyndigheten må da **vurdere** tiltakene i forhold til risiko for skade på verneverdiene.

Videre må forvaltningsmyndigheten **vurdere** tiltakene i forhold til samlet belastning, jf. naturmangfoldloven § 10. Vurderingen av samlet belastning kan omfatte både tiltak av samme type og andre tiltak som kan påvirke verneverdiene. Aktuelle avbøtende tiltak og vilkår, for eksempel vilkår om lokalisering, driftsformer, tidspunkt for tiltaket, trasé, omfang mv., jf. naturmangfoldloven §§ 11 og 12, skal også inngå i vurderingen.

Miljørettsprinsippene skal være en del av vurderingen av om de **rettslige vilkårene** for å gi dispensasjon er oppfylt, for eksempel at tiltaket *“ikke strider mot vernevedtakets formål”*. Miljørettsprinsippene kan også trekkes inn i vurderingen av om dispensasjon skal gis.

Dersom det gis dispensasjon, bør vurderingen av tiltakets effekt på verneverdiene være avgjørende for omfang av og vilkår som stilles for dispensasjonen. I mindre saker med liten betydning for verneverdier og verneformål kan vurderingen av miljørettsprinsippene være enklere enn i større saker. Det må imidlertid alltid fremgå at prinsippene har vært vurdert i saken.

6 Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser

Spesifiserte dispensasjonsbestemmelser viser til konkrete aktiviteter eller tiltak som forvaltningsmyndigheten kan gi dispensasjon til. Slike bestemmelser er ofte uttrykk for konkrete avveininger av bruker- eller eierinteresser i verneområdet.

EKSEMPEL PÅ SPESIFISERTE DISPENSASJONSBESTEMMELSER

Forvaltningsmyndigheten kan etter søknad gi dispensasjon til:

- Nødvendig motorferdsel for transport av ved, materialer og utstyr til hytte i verneområdet
- Tiltak i forbindelse med forvaltning av vilt og fisk
- Merking, rydding og omlegging av stier
- Mindre tilbygg til eksisterende bygninger i verneområdet

Selv om et omsøkt tiltak er innenfor rammen av en spesifisert dispensasjonsbestemmelse må det likevel foretas en selvstendig vurdering av om dispensasjon skal gis. Når forskriftene bruker formuleringer som *“kan gi tillatelse til”* eller *“kan gi dispensasjon til”* betyr ikke det at forvaltningsmyndigheten skal gi dispensasjon, men at forvaltningsmyndigheten **kan vurdere** om en søknad gir grunnlag for å gi dispensasjon.

Det er kun aktiviteten eller tiltaket som direkte følger av den aktuelle bestemmelsen det kan gis dispensasjon til. Mange vernevedtak er så vidt utførlige at selve ordlyden gir god veiledning om rekkevidden av bestemmelsene. Noen ganger vil det likevel være tvil om hva slags rådighet eller tiltak det kan dispenseres til.

Selv om bestemmelsens ordlyd er det klare utgangspunktet for tolkningen, må dispensasjonsadgangen også vurderes i lys av verneformålet, naturforholdene i det enkelte område mv. I tillegg vil blant annet

forarbeider til vernet og forvaltningspraksis være sentrale tolkningsmomenter. Se nærmere om tolkning av verneforskrifter i punkt 4.

I behandlingen av søknader om dispensasjon etter spesifiserte dispensasjonsbestemmelser skal også de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8 – 12 vurderes, jf. naturmangfoldloven § 7.

EKSEMPEL/HUSKELISTE VED VEDTAK OM DISPENSASJON ETTER SPESIFISERT DISPENSASJONS-BESTEMMELSE

- Redegjør for verneformål og relevante bestemmelser i verneforskriften.
- Redegjør for hjemmel for dispensasjon.
- Vurder av om vilkårene for dispensasjon er oppfylt.
- Redegjør for hvilke naturverdier som finnes på stedet for tiltaket i tråd med kunnskapsgrunnlaget, jf. naturmangfoldloven § 8, og vurder tiltakets påvirkning på verneformålet/verneverdiene.
- Vurder om kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkelig. Hvis kunnskapen om tiltakets påvirkning på verneverdiene ikke er tilstrekkelig må føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9 vurderes.
- Redegjør for effekten av tiltaket sammen med tidligere tiltak og eventuelt fremtidige tiltak jf. prinsippet om samlet belastning i naturmangfoldloven § 10.
- Redegjør for om det er behov for vilkår eller avbøtende tiltak i tråd med naturmangfoldloven §§ 11 og 12.
- Vurder eventuell presedensvirkning av tiltaket.
- Konklusjon/vedtak med eventuelle vilkår.

7 Naturmangfoldloven § 48

Det følger av overgangsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 77 at den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 også gjelder for eldre vernevedtak. Dette medfører at generelle dispensasjonsbestemmelser i verneforskrifter vedtatt før naturmangfoldlovens ikrafttredelse ikke lenger gjelder, og at søknader om dispensasjon som ikke omfattes av spesifiserte dispensasjonsbestemmelser i disse forskriftene må vurderes etter naturmangfoldloven § 48.

7.1 Generelt

Naturmangfoldloven § 48 inneholder tre alternativer for dispensasjon fra vernevedtak. Bestemmelsen åpner for at det kan gis dispensasjon dersom det ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, eller dersom sikkerhetshensyn eller hensynet til vesentlige samfunnsinteresser gjør det nødvendig.

Det følger av forarbeidene til naturmangfoldloven at den generelle dispensasjonsbestemmelsen i § 48 ikke kan anvendes for å utvide den rammen som er trukket opp i vernevedtaket. Bestemmelsen skal være en sikkerhetsventil for tiltak som ikke kunne forutses eller spesielle/særskilte tilfeller som ikke ble vurdert på vernetidspunktet.

I behandlingen av søknader om dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 skal også de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8 – 12 vurderes.

7.2 Tiltak som ikke strider mot verneformålet og ikke påvirker verneverdiene nevneverdig

Hvis et omsøkt tiltak eller en aktivitet ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig, kan forvaltningsmyndigheten vurdere dispensasjon etter § 48 første alternativ.

Ved søknad om dispensasjon må det først vurderes om vilkårene er oppfylt. Vilkaene er kumulative, det vil si at begge vilkårene må være oppfylt. Det at vilkårene er oppfylt gir ikke krav på dispensasjon. Bestemmelsen er en kan-bestemmelse, som innebærer at det skal foretas en konkret vurdering av om det skal gis en dispensasjon dersom vilkårene er oppfylt. I avveiningen av om dispensasjon skal gis må det foretas en skjønnsmessig vurdering. Blant annet vil omfanget, miljøvirkningen og nødvendigheten av de tiltak som det søkes dispensasjon for, ha betydning. Også de hensyn som positivt taler for det omsøkte tiltak, og om det vil stride mot verneverdiene om tilsvarende dispensasjonssøknader blir innvilget i fremtiden, inngår i vurderingen.

Dispensasjon etter § 48 første alternativ omfatter tiltak som er forenlig med verneformål og verneverdier i det aktuelle området. Dette vil i noen grad avhenge av verneform. Generelt vil det ikke være adgang til å dispensere for tiltak og bruk som forutsetter større tekniske inngrep, for eksempel ny kraftutbygging, eller oppføring av private fritidshytter.

Dispensasjonsbestemmelsen er i utgangspunktet ment for uforutsette tilfeller eller spesielle/særlige tilfeller som ikke ble vurdert ved opprettelsen av verneområdet, i første rekke bagatellmessige inngrep eller forbigående forstyrrelser. § 48 første alternativ dekker tilfeller hvor verneformålet og verneverdiene tåler enkeltstående avvik fra vernebestemmelsene.

Selv om utgangspunktet for bruk av bestemmelsen i § 48 første alternativ er spesielle/særlige tilfeller, har en del eldre verneområder få unntaksbestemmelser, eller forskrifter som ikke er tilpasset praksis etter nyere

verneforskrifter i sammenlignbare områder. I slike tilfeller kan det vurderes dispensasjon etter § 48 for tiltak som det etter vanlig praksis gis unntak for i nyere verneforskrifter. Forutsetningen for bruk av § 48 i slike tilfeller er at aktiviteten eller tiltaket oppfyller vilkårene i § 48 og at det ikke ble tatt konkret stilling til aktiviteten eller tiltaket ved opprettelsen av verneområdet.

Dersom søknad om dispensasjon etter § 48 første alternativ gjelder gjentatte aktiviteter, bør forskriftsendring vurderes.

Nedenfor er det gitt noen eksempler på dispensasjoner der naturmangfoldloven § 48 første alternativ er brukt. Forutsetningen for alle dispensasjonene i eksemplene er at tiltaket ikke er i strid med verneformålet eller kan påvirke verneverdiene nevneverdig. Dette innebærer at tiltak som det kan gis dispensasjon til i et verneområde, ikke nødvendigvis kan gjennomføres i et annet område.

EKSEMPLER PÅ DISPENSASJONER GITT MED HJEMMEL I NATURMANGFOLDLOVEN § 48 FØRSTE ALTERNATIV

- Dispensasjon til gjenoppbygging av lovlige innretninger som er ødelagt av flom, ras, brann eller andre tilsvarende hendelser.
- Dispensasjon til tilrettelegging for friluftsliv.
- Dispensasjon for tiltak i forbindelse med skjøtsel av verneområdet, hvor det aktuelle tiltaket ikke omfattes av skjøtelsesbestemmelsen i naturmangfoldloven § 47.
- Dispensasjon for transport til formål som ikke er omtalt i verneforskriften, men som er i tråd med praksis i andre områder (for eksempel uttransport av felt vilt, eller transport av funksjonshemmede til egen hytte i verneområdet).
- Dispensasjon til tiltak (ombygging, mindre tilbygg) på eksisterende bygninger i verneområder dersom det foreligger spesielle forhold (for eksempel uthus/utedo der eksisterende bygning er for lite til å romme normale uthusfunksjoner).

7.3 Nærmere om vilkårene i § 48 første alternativ

Det første vilkåret er at tiltaket ikke strider mot vernevedtakets formål. Hva som anses å være i strid med verneformålet, vil variere mellom de ulike vernekategoriene og med angivelsen av verneformålet for det enkelte område. For eksempel kan vurderingen være strengere i naturreservater enn i nasjonalparker eller landskapsvernområder, og vurderingen vil også kunne bero på miljøtilstanden i det enkelte verneområde.

Formålet for det enkelte verneområde fremgår av verneforskriften. Nærmere beskrivelse av verneformålet vil også kunne finnes i forarbeidene til vernevedtaket, både i foredraget til den kongelige resolusjonen og høringsdokumenter mv. Dette gjelder spesielt ved eldre vernevedtak hvor formålet er mer generelt formulert.

I vurderingen av om et **tiltak eller en aktivitet er i strid med verneformålet** må det gjøres en konkret vurdering av det omsøkte tiltakets eller aktivitetens art, plassering, varighet og omfang. Hvilken virkning har tiltaket eller aktiviteten på verneformålet? I denne vurderingen står kunnskapsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 8 sentralt. Som utgangspunkt for vurderingen må det beskrives hvilke verneverdier (naturtyper, arter, landskap) som finnes i området, og hvilke virkninger det omsøkte tiltaket har på naturverdiene. Tiltaket eller aktiviteten vil være i strid med verneformålet dersom en tillatelse vurderes å ha en negativ påvirkning på verneformålet samlet sett.

I vurderingen av om tiltaket eller aktiviteten er i strid med verneformålet, er betydningen for verneformålet både på kort og lang sikt relevant. Et tiltak eller en aktivitet kan være i strid med verneformålet dersom tiltaket eller aktiviteten på sikt eller over tid kan ha negativ påvirkning på verneformålet.

Mange små inngrep kan over tid få store konsekvenser for verneformålet. Dersom det er mange eksisterende inngrep i et verneområde, vil den samlede belastningen på verneverdiene lettere kunne medføre at et tiltak eller en aktivitet vurderes å være i strid med verneformålet. Det følger av prinsippet om samlet

belastning i naturmangfoldloven § 10 at en påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastningen som økosystemet er eller vil bli utsatt for. Dette innebærer at også planlagte tiltak vil ha betydning i vurderingen. Det må derfor vurderes hva som blir summen av belastningen på naturmangfoldet som følge av det omsøkte tiltaket, og andre kjente tiltak, nå og i fremtiden.

Ved usikkerhet om tiltakets virkninger for naturmiljøet skal det legges vekt på føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9.

Det er også viktig å være oppmerksom på at selv om det omsøkte tiltaket eller aktiviteten ikke har direkte negativ betydning for verneverdier, kan tiltaket generere annen virksomhet som kan medføre skade.

Vilkåret om at **tiltaket ikke skal påvirke verneverdiene nevneverdig** innebærer en mer konkret vurdering av de enkelte verneverdiene som omfattes av verneformålet. I verneområder hvor verneformålet er bredt og mer generelt formulert vil man ofte måtte gå nærmere inn i forarbeidene til vernevedtaket for å finne mer informasjon. Verneverdiene som inngår i verneformålet er ofte nærmere beskrevet i den kongelige resolusjonen eller andre grunnlagsdokumenter. Hvilke verneverdier som berøres avhenger av den faktiske situasjonen og miljøtilstanden på det tidspunkt søknaden blir behandlet.

Kravet om at tiltaket ikke skal påvirke **nevneverdig** innebærer at dispensasjonsadgangen er snever. Det kan bare dispenseres i de tilfeller tiltaket vil ha ubetydelig eller begrenset virkning for verneverdiene. Dette kan være ved midlertidig eller forbigående forstyrrelser, eller enkeltstående aktiviteter eller tiltak. Bestemmelsen gir også klar anvisning på at hensynet til verneverdiene skal være overordnet for eksempel næringsinteresser. Ved usikkerhet om virkningene tiltaket eller aktiviteten kan ha for verneverdiene, bør føre-var-hensyn tillegges stor vekt i vurderingen.

Vurderingen av om et tiltak er i strid med verneformålet eller kan påvirke verneverdiene nevneverdig er en skjønnsmessig vurdering. Det kan være vanskelig å påvise om et tiltak eller en aktivitet har umiddelbar negativ virkning for verneverdiene på stedet isolert sett. Ofte vil vurderingen av om et tiltak er i strid

med verneformålet og vurderingen av om tiltaket kan påvirke verneverdiene nevneverdig, være den samme. Tiltak eller aktiviteter som er i strid med verneformålet vil som regel også påvirke verneverdiene nevneverdig. Dersom et tiltak eller en aktivitet påvirker verneverdiene nevneverdig vil dette ofte også være i strid med verneformålet, enten direkte eller som grunnlag for en negativ utvikling av verneinteressene. Også her vil kunnskapsgrunnlaget være sentralt.

EKSEMPEL/HUSKELISTE VED VEDTAK OM DISPENSASJON ETTER NATURMANGFOLDLOVEN § 48 FØRSTE ALTERNATIV

- Redegjør for verneformål og relevante bestemmelser i verneforskriften.
- Redegjør for hjemmel for dispensasjon – vilkårene i naturmangfoldloven § 48 første alternativ.
- Redegjør for hvilke naturverdier som finnes på stedet for tiltaket i tråd med kunnskapsgrunnlaget, jf. naturmangfoldloven § 8, og vurder tiltakets påvirkning på disse naturverdiene.
- Vurder om kunnskapsgrunnlaget er tilstrekkelig. Hvis kunnskapen om tiltakets påvirkning på verneverdiene ikke er tilstrekkelig, må føre-var-prinsippet i naturmangfoldloven § 9 vurderes.
- Vurder samlet effekt av tiltaket sammen med tidligere tiltak og eventuelt fremtidige tiltak jf. prinsippet om samlet belastning i naturmangfoldloven § 10.
- Vurder eventuelle vilkår eller avbøtende tiltak, eller driftsmetoder og lokalisering, jf. naturmangfoldloven §§ 11 og 12.
- Vurder om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt. Vurderingen skal kunne ut i en klar konklusjon der det klart omtales om tiltaket er i strid med verneformålet og om det kan påvirke verneverdiene nevneverdig. Vurderingen av verneformål og verneverdier kan gjøres hver for seg eller samlet. Det

må fremgå klart av konklusjonen at begge vilkårene i § 48 er oppfylt.

- Dersom vilkårene er oppfylt – vurder om dispensasjon skal gis. Behovet for tiltaket må vurderes opp mot tiltakets påvirkning på verneformål og verneverdier.
- Vurder eventuell presedensvirkning av en tillatelse.
- Konklusjon/vedtak med eventuelle vilkår.

7.4 Dispensasjon når sikkerhetshensyn gjør det nødvendig

Hvis et omsøkt tiltak er nødvendig av sikkerhetshensyn, kan forvaltningsmyndigheten gi dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 andre alternativ.

Ved søknad om dispensasjon må det først vurderes om vilkåret er oppfylt. Vilkaåret er at det foreligger et sikkerhetshensyn. I tillegg er det et vilkår at tiltaket er **nødvendig**. Med sikkerhetshensyn siktes det blant annet til sikkerhet for liv og helse, smittsomme sykdommer fra dyr og sikkerhet mot omfattende og direkte skade på eiendom. I nødvendighetskriteriet ligger det at sikkerhetshensynene må være av kvalifisert art, og at det ikke er praktisk mulig å ivareta dem ved tiltak utenfor verneområdet eller ved tillatte eller mindre inngripende tiltak innenfor verneområdet.

Det at vilkårene er oppfylt gir ikke krav på dispensasjon. Også denne bestemmelsen er en kanbestemmelse, som innebærer at det skal foretas en konkret vurdering av om det skal gis en dispensasjon dersom vilkårene er oppfylt. Dersom vilkåret om at tiltaket er nødvendig av sikkerhetshensyn, kan det gis dispensasjon selv om tiltaket er i strid med verneformålet og kan påvirke verneverdiene.

Det må i det enkelte tilfelle vurderes konkret om det er behov for spesielle tiltak av hensyn til sikkerheten for de som bruker et område. Bestemmelsen er ikke ment å svekke den enkeltes plikt til egen aktsomhet, for eksempel ved ferdsel i fjellet. I enkelte områder som er særlig hyppig besøkt, kan det imidlertid være grunnlag for mindre sikringstiltak som kjetting, sikringstau eller advarselsskilt.

Generelt sett gir bestemmelsen ikke grunnlag for å åpne for bruk av to snøscootere når det gis tillatelse til bruk av snøscooter, såkalt følgescooter. Bestemmelsen er heller ikke ment for å gi tillatelse til nye bygninger i sikringsøyemed. Nye tekniske inngrep vil stride mot intensjonen med områdevern som er ivaretagelse av verneverdier. Dispensasjonshjemmelen for sikkerhetshensyn kan være aktuell å vurdere ved søknader om etablering av nødnett.

I vedtak om dispensasjon kan det stilles vilkår om at sikkerhetstiltaket gjennomføres i tett dialog med forvaltningsmyndigheten, for å sikre at hensynet til verneverdiene ivaretas på best mulig måte.

7.5 Dispensasjon av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser

Hvis et omsøkt tiltak er nødvendig av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser kan forvaltningsmyndigheten gi dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48 tredje alternativ.

Ved søknad om dispensasjon må det først vurderes om vilkårene er oppfylt. Hovedvilkåret er at det foreligger en vesentlig samfunnsinteresse. I tillegg er det et vilkår at tiltaket er **nødvendig**. Med vesentlig samfunnsinteresse menes tungtveiende hensyn av nasjonal betydning. Dette kan være for eksempel viktige kommunikasjonsanlegg som flyplasser, jernbaner eller større samferdselsprosjekter. Saker som har stor lokal interesse eller regional betydning er ikke tilstrekkelig som grunnlag for dispensasjon etter denne bestemmelsen.

Vesentlighetskravet innebærer at samfunnsinteressen må være av kvalifisert art. Dersom det lar seg gjøre å ivareta samfunnsinteressen på annen måte, for eksempel ved valg av en annen trasé, er ikke nødvendighetskriteriet oppfylt. Alternative løsninger vil derfor være en sentral del av vurderingen av om nødvendighetskriteriet er oppfylt.

Det at vilkårene er oppfylt gir ikke krav på dispensasjon. Også denne bestemmelsen er en kanbestemmelse, som innebærer at det skal foretas en konkret vurdering av om det skal gis en dispensasjon dersom vilkårene er oppfylt. Dersom den vesentlige samfunnsinteressen gjør det nødvendig med tiltak innenfor et verneområde, kan det gis dispensasjon selv om det tiltaket er i strid med verneformålet og kan påvirke verneverdiene.

At et område er vernet, vil i seg selv være et tungtveiende argument for å finne en løsning utenfor området. Det kan også være at inngrepet kan gjennomføres på en måte som ikke forringer verneverdiene vesentlig selv om det er i strid med de vedtatte verneforskriftene.

Terskelen for å gjøre inngrep i verneområder skal være høy. Selv om det vil kunne inntreffe interessemotsetninger mellom verneinteresser og andre interesser, vil en dispensasjon etter dette alternativet i første rekke gjelde tiltak som ikke var aktuelle eller ikke ble vurdert på vernetidspunktet.

Naturmangfoldloven § 48 annet ledd angir hvilke hensyn som er særlig relevante ved vurderingen av om en dispensasjon skal gis ut fra hensynet til vesentlige samfunnsinteresser. I avveiningen mellom vesentlige samfunnsinteresser og hensynet til verneområdet skal det særlig legges vekt på verneområdets betydning for det samlede nettverket av verneområder og om et tilsvarende verneområde kan etableres eller utvikles et annet sted. Dette innebærer at naturverdiens betydning i et helhetlig perspektiv og muligheten for vern av et erstatningsareal vil være et viktig argument i om dispensasjon skal gis eller ikke.

I vurderingen av mulig erstatningsareal skal det først undersøkes om det finnes aktuelle arealer som henger sammen med eksisterende verneområde, slik at dette kan utvides et annet sted. Alternativt kan det også vurderes andre områder. Loven oppstiller ikke

noe absolutt vilkår om erstatningsareal, men det skal foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om det er aktuelt å stille vilkår om vern av erstatningsareal. I Ramsarområder skal hovedregelen være at det stilles krav om erstatningsareal ved dispensasjon etter dette alternativet. Dette følger også av Ramsarkonvensjonen. Ved tiltak hvor det er aktuelt å vurdere dispensasjon av hensyn til vesentlige samfunnsinteresser, er det viktig at forholdet til verneforskriften avklares på et tidlig tidspunkt. Prosessen med vern av erstatningsareal kan ta tid, og som utgangspunkt bør et eventuelt erstatningsareal være vernet før tiltaket kan iverksettes. Dette må imidlertid vurderes konkret, og kan fravikes for eksempel dersom tiltaks- haver kjøper det aktuelle arealet og det er meldt oppstart av verneprosess etter naturmangfoldloven § 42. Tiltakshaver kan pålegges å bekoste eventuelle undersøkelser/registreringer av aktuelle erstatningsområder.

Terskelen for å kunne gjøre inngrep i verneområder skal være høy, og inngrep som skader eller forringer verneverdier skal så langt som mulig unngås eller begrenses. Hvis det oppstår en situasjon hvor det er aktuelt å tillate inngrep som vesentlig ødelegger eller forringer verneverdier, må det vurderes i det enkelte tilfelle om den beste totale løsningen vil være å gi dispensasjon eller om grensene for verneområdet bør endres. Forvaltningsmyndigheten bør i slike tilfeller drøfte spørsmålet om eventuell endring av vernegrense og vern av erstatningsareal med overordnet myndighet. I tilfeller der det skal stilles vilkår om vern av et erstatningsareal, må oppstart av verneprosess avklares med overordnet myndighet.

7.6 Dispensasjon til vitenskapelige undersøkelser

I generelle dispensasjonsbestemmelser i mange eldre verneforskrifter etter naturvernloven er det åpnet for å gi dispensasjon til vitenskapelige undersøkelser. Dette alternativet er ikke tatt inn i den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48.

Søknader om dispensasjon til vitenskapelige formål må derfor vurderes etter § 48 første alternativ som åpner for unntak dersom det *“ikke strider mot vernevedtakets formål og ikke kan påvirke verneverdiene nevneverdig”*.

I vurderingen av om dispensasjon skal gis må nytten av et forskningsprosjekt vurderes opp mot omfanget av eventuelle inngrep eller tiltak og de ulemper forskningen ellers medfører. Det er først og fremst aktuelt å gi dispensasjon til tiltak når det er nødvendig for forskning. Dispensasjon kan for eksempel være nødvendig for å gjennomføre undersøkelser eller regi-stringer i et fuglefredningsområde som har ferdselsforbud, eller for å samle inn plantemateriale i et område med plantelivsfredning. Forskningsaktiviteter som ikke trenger å lokaliseres til et verneområde, bør imidlertid kanaliseres utenfor verneområdet.

Det vitenskapelige motivet bak vernet vil kunne begrunne en mer liberal dispensasjonspraksis når det ikke er tale om etablering av faste anlegg (ny infrastruktur) eller terrenginngrep i verneområdene. Som regel bør det gis dispensasjon for tiltak som bidrar til å fremme verneverdier. Det kan være aktuelt å stille vilkår om at forvaltningsmyndigheten skal få tilgang til resultatet av vitenskapelige undersøkelser, som ledd i å øke kunnskapen om området, jf. naturmangfoldloven § 8.

7.7 Særskilte krav til saksbehandling ved dispensasjon etter naturmangfoldloven § 48

Naturmangfoldloven § 48 fjerde ledd inneholder særskilte krav til søknader og begrunnelse av dispensasjoner gitt etter § 48.

Søknad om dispensasjon skal inneholde nødvendig dokumentasjon om tiltakets virkning på verneverdiene. Forvaltningsmyndigheten vil derfor måtte veilede søker om dette kravet, og det kan være aktuelt å kreve tilleggsdokumentasjon dersom søknaden ikke inneholder tilstrekkelig dokumentasjon.

Dispensasjon etter § 48 første ledd skal inneholde begrunnelse for vedtaket som viser hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert virkningene som dispensasjonen kan få for verneverdiene, og hvilken vekt det er lagt på dette. Dette innebærer at det stilles strengere krav til begrunnelse av dispensasjoner gitt etter den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 enn forvaltningslovens generelle krav til begrunnelse av vedtak.

Der et tiltak krever tillatelse både etter verneforskriften og etter annet regelverk, kan tiltakshaver velge å søke om tillatelse parallelt, jf. naturmangfoldloven § 48 tredje ledd. I slike tilfeller skal vedtak først fattes etter verneforskriften. Dersom verneforskriften angir en annen behandlingsmåte, skal denne behandlingsmåten følges. Forvaltningsmyndigheten kan også gi samtykke til at vedtak fattes etter annet lovverk først.

8 Skjønnsutøvelse ved dispensasjon

Forvaltningen kan og skal utøve skjønn i en rekke saker. Skjønnsutøvelsen må alltid ligge innenfor den rettslige rammen som naturmangfoldloven og verneforskriften trekker opp.

Det må utøves skjønn ved vurdering av om vilkårene i naturmangfoldloven § 48 er oppfylt, og også enkelte spesifiserte dispensasjonsbestemmelser har vilkår som krever en skjønsmessig vurdering.

Selv om vilkårene for å gi dispensasjon er oppfylt, må det foretas en selvstendig vurdering av om dispensasjon skal gis. Bestemmelsene åpner for at forvaltningsmyndigheten **kan** gi dispensasjon. Dette innebærer at forvaltningsmyndigheten må foreta en konkret vurdering av om søknaden gir grunnlag for å gi dispensasjon. Ingen har krav på dispensasjon, og andre vurderingsmomenter kan komme inn. Vurderingen er opp til forvaltningsmyndighetens skjønn innenfor rammen av alminnelige forvaltningsrettslige regler og retningslinjer og instruksjer fra overordnet myndighet.

I vurderingen av om dispensasjon skal gis må det tas utgangspunkt i hvordan det omsøkte tiltaket påvirker verneverdiene. I denne vurderingen kan det legges vekt på alle naturvern hensyn som finnes i det aktuelle området, også naturvern hensyn som

ikke direkte fremgår av verneformålet. Hvorvidt det i tillegg er aktuelt å legge vekt på andre hensyn enn naturvern hensyn, må vurderes konkret i den enkelte sak. I vurderingen av om tillatelse skal gis vil også behovet for tiltaket og hensynet til søkeren ha betydning.

Forutsetninger ved vedtakelse av vernet kan ha betydning, i likhet med hvor unike verneverdiene er, hvor sterkt og varig påvirket de kan bli av det omsøkte tiltaket, og hvor omfattende tiltaket er. Det kan også ha betydning om ulemper ved tiltaket kan begrenses ved å sette vilkår i en dispensasjon.

Det finnes en rekke ulovfestede skranker for skjønnsutøvelse. Gjennom forvaltningspraksis har det blant annet utviklet seg en lære om myndighetsmisbruk. Det anses som misbruk av skjønnsmyndighet dersom det tas utenforliggende hensyn, avgjørelsen er vilkårlig, avgjørelsen en sterkt urimelig eller det har funnet sted en usaklig forskjellsbehandling. Innstramming av tidligere forvaltningspraksis er ikke å anse som usaklig forskjellsbehandling.

Ved skjønnsutøvelsen er det også viktig å være oppmerksom på de instruksjer/retningslinjer som overordnet forvaltningsmyndighet gir. Slike instruksjer vil ofte inneholde retningslinjer om hvilke hensyn som skal tas i betraktning og hvilken vekt de forskjellige hensyn skal tillegges. Slike retningslinjer kan også være trukket opp i forvaltningsplan for verneområdet.

I skjønnsutøvelsen skal de miljørettslige prinsippene vektlegges når disse har betydning for saken, jf. naturmangfoldloven §§ 7- 12. Kunnskapsgrunnlaget må i alle tilfeller belyses godt nok. I tillegg til prinsippene er det i naturmangfoldloven også fastsatt forvaltningsmål for naturtyper, økosystem og arter, som må vektlegges ved inngrep som kan virke negativt inn på truet eller sårbar natur, eller når en dispensasjon ellers påvirker særskilte bestander av arter eller naturtyper.

I vurderingen av om en tillatelse bør gis skal eventuelle presedensvirkninger av en tillatelse også vurderes. Selv om en enkeltstående tillatelse ikke vil være i strid med verneformålet eller påvirke verneverdiene på stedet, må det alltid vurderes om en tillatelse kan skape presedens, og således bidra til en gradvis forringelse av verneverdiene i området. Presedensvirkninger

kan være relevant både når det gjelder tilsvarende søknader innenfor samme verneområde, men også generelt i forhold til andre verneområder.

9 Bruk av vilkår ved dispensasjon

Det er innenfor forvaltningsretten en ulovfestet regel som gir vedtaksmyndigheten adgang til å sette vilkår i en forvaltningssak, uten at dette er nevnt i hjemmelsgrunnlaget. Vilkår kan normalt knyttes til vedtak om tillatelser og vedtak om tildeling av ytelser. Hovedregelen er derfor at det i dispensasjoner etter verneforskrifter kan knyttes vilkår til en tillatelse for å ivareta naturmiljøet. Adgangen til å stille vilkår gjelder både ved vedtak etter spesifiserte dispensasjonsbestemmelser, og vedtak med hjemmel i naturmangfoldloven § 48.

Det følger av vilkårlæren at vilkårene som settes må ha saklig sammenheng med tillatelsen, og være forholdsmessige i forhold til det som oppnås gjennom tillatelsen. Forvaltningsmyndigheten kan normalt gå langt i å sette vilkår som begrenser skadevirkningene av en dispensasjon. Hvis et vilkår er egnet til å motvirke mulige skadevirkninger av et vedtak, vil det normalt alltid foreligge tilstrekkelig saklig sammenheng.

Hvilke vilkår som lovlig kan settes vil bero på en helhetsvurdering. Lovligheten av et vilkår vil også kunne avhenge av hvor inngripende vilkåret er. I vurderingen av hvilke vilkår som skal settes, bør man se på hvilke fordeler vedtaket gir en part – sammenholdt med de ulemper vilkåret har for vedkommende. Det kan også få betydning om vilkåret fortoner seg som uvanlig eller ekstraordinært.

Bestemmelsen i § 48 annet ledd angir noen konkrete vilkår som kan pålegges tiltakshaver ved dispensasjon til tiltak som er nødvendig av hensyn til vesentlig samfunnsinteresse. Også de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8 – 12 kan gi føringer i vurderingen av vilkår til tillatelser som berører naturmangfold. Spesielt gjelder dette bestemmelsene i naturmangfoldloven § 11 om kostnader ved miljøforringelse og § 12 om miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder.

10 Saksbehandling etter forvaltningsloven ved dispensasjon fra vernebestemmelser

Forvaltningsloven gjelder for saksbehandling ved søknader om dispensasjon fra verneforskrifter. Her redegjøres nærmere for noen sentrale bestemmelser som er aktuelle ved forvaltningsmyndighetens behandling av enkeltsaker. Det tas ikke sikte på en fullstendig eller uttømmende oversikt over forvaltningslovens bestemmelser om saksbehandling.

10.1 Forvaltningens veiledningsplikt

Etter forvaltningsloven § 11 har alle forvaltningsorganer en alminnelig veiledningsplikt innenfor sitt område. Forvaltningslovforskriften av 15.12.2006 nr.1456 gir nærmere bestemmelser om hvor langt veiledningsplikten går og hvordan veiledning skal ytes.

Et forvaltningsorgan skal selv vurdere partenes behov for veiledning. På forespørsel skal det for eksempel gis nødvendige opplysninger om gjeldende verneforskrift, hvilke bestemmelser som gjelder, fremgangsmåte ved søknad om dispensasjon, hvilke forhold som kan være avgjørende for utfallet av en søknad, vanlig praksis ved behandling av søknader osv. For saker som vurderes etter naturmangfoldloven § 48 kan det være aktuelt å vise til de særskilte kravene til hva søknaden skal inneholde i § 48 fjerde ledd. Forvaltningsorganet bør også hjelpe til med å fylle ut eventuelle søknader dersom det er behov for dette.

Hvis en søknad inneholder feil, misforståelser, unøyaktigheter eller andre mangler som bør rettes, skal avsender få beskjed. Det bør normalt gis en frist for å rette opp mangelen.

10.2 Inhabilitet

En tjenestemann er inhabil når det foreligger omstendigheter som er egnet til å svekke tilliten til hans eller hennes upartiskhet i en sak, jf. forvaltningsloven kapittel II. Følgen av inhabilitet er at vedkommende ikke kan være med på å treffe eller tilrettelegge avgjørelsen i en sak.

De nærmere inhabilitetsgrunner fremgår av forvaltningsloven § 6. Bestemmelsens første ledd medfører automatisk inhabilitet når en tjenestemann er part i saken eller har en nærmere angitt tilknytning til en part, for eksempel slektskap til den som søker om dispensasjon. Bestemmelsens andre ledd er mer skjønnsmessig utformet, og medfører inhabilitet når det foreligger "*andre særegne forhold*" som er egnet til å svekke tilliten til tjenestemannens upartiskhet.

En tjenestemann avgjør selv om han er inhabil. Ved tvil bør han forelegge spørsmålet for sin nærmeste overordnede. Er den nærmeste overordnede inhabil, kan avgjørelse i saken heller ikke treffes av en direkte underordnet tjenestemann. I kollegiale organ treffes avgjørelsen om inhabilitet av organet selv, uten at vedkommende medlem deltar.

Når en tjenestemann er inhabil, skal det oppnevnes eller velges en stedfortreder. For kollegiale organ vil det normalt være oppnevnt en vararepresentant.

10.3 Enkeltvedtak med hjemmel i verneforskrifter

Avgjørelse av en søknad om dispensasjon fra en verneforskrift er enkeltvedtak i forvaltningslovens forstand. Forvaltningsmyndigheten er derfor pliktig til å behandle slike saker i henhold til forvaltningslovens kapittel IV – VI. Alle vedtak etter verneforskriften skal sendes i kopi til Miljødirektoratet.

10.4 Forhåndsvarsel

Etter forvaltningsloven § 16 skal en part varsles og gis anledning til å uttale seg før det treffes et vedtak i saken. Det er ikke nødvendig å sende eget forhåndsvarsel hvis det for eksempel er søkt om dispensasjon.

Forhåndsvarselet bør normalt være skriftlig og skal inneholde de opplysninger en part trenger for å ivareta sine interesser.

10.5 Utredningsplikt

I forvaltningsloven § 17 er det slått fast at et forvaltningsorgan skal sørge for at saken er "så godt opplyst som mulig" før vedtak treffes. Dette er et generelt krav til saksforberedelsens kvalitet og forvaltningens utredningsplikt før det treffes et vedtak. Forvaltningslovens bestemmelser innebærer blant annet at forvaltningsmyndigheten plikter å henvende seg til en som søker om dispensasjon dersom det for eksempel er uklarer om behovet for transport, hva som skal transporteres, alternative transportmåter, når kjøringen skal finne sted, kjøretrase osv. Erfaring viser at mange søknader om dispensasjon ofte er unøyaktige og ufullstendige. Forvaltningsloven § 17 må ses i sammenheng med kravet til kunnskapsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 8.

Omfanget av forvaltningsmyndighetens utredningsplikt vil normalt være bestemt av sakens alvor/viktighet, hvilken betydning tiltaket har for verneverdiene, søker og andre brukere av verneområdet. I større saker kan det f.eks. være nødvendig med en befaring med tiltakshaver og representanter for berørte faginstanser, og/eller utredning om konsekvensene for naturmiljøet.

10.6 Begrunnelse av enkeltvedtak

Etter forvaltningsloven §§ 23 – 25 skal et enkeltvedtak som hovedregel begrunnes skriftlig samtidig som vedtaket treffes. Unntak fra kravet til begrunnelse gjelder ved innvilgelse av en søknad og det ikke er grunn til å tro at noen part vil være

misfornøyd med vedtaket. Selv om en søknad innvilges vil det være andre enn parten selv som kan være misfornøyd med vedtaket, for eksempel andre brukere av området. Også offentlige hensyn tilsier at vedtak som går utover verneverdiene bør begrunnes. Det bør derfor som hovedregel legges til grunn at alle vedtak etter verneforskriften skal begrunnes skriftlig.

Forvaltningslovens § 25 inneholder nærmere krav til begrunnelsens innhold. I vedtaket skal det alltid vises konkret til **hjemmel for vedtaket**. Det er for eksempel ikke tilstrekkelig å vise til et kapittel i forskriftene dersom det er tvil om hvilken bestemmelse som er benyttet. Dispensasjonsvedtak må alltid forankres i verneforskriften eller loven. Bestemmelser i en forvaltningsplan kan ikke være selvstendig hjemmelsgrunnlag for dispensasjonsvedtak. Prinsippene i naturmangfoldloven §§ 8-12 er heller ikke selvstendige vedtakshjemler.

Det skal også fremgå hvilke faktiske forhold vedtaket bygger på. Der parten selv har beskrevet faktum, for eksempel i en søknad om dispensasjon, er det likevel tilstrekkelig å vise til saksfremstillingen i søknaden. De hovedhensyn som har vært avgjørende for forvaltningsmyndighetens vurdering og skjønn bør også nevnes. Det er viktig at forvaltningsmyndigheten viser hvilke skjønsmessige forhold som har vært avgjørende for utfallet i saken. I tillegg bør begrunnelsen vise hvilke virkninger et tiltak kan få for verneverdier og verneformål.

For dispensasjoner etter den generelle dispensasjonsbestemmelsen i naturmangfoldloven § 48 er begrunnelsesplikten skjerpet, se nærmere om dette i punkt 7.7.

10.7 Underretning om vedtak

Alle parter skal orienteres om et enkeltvedtak, jf. forvaltningsloven § 27. Parter er etter definisjonen i forvaltningsloven § 2 første ledd bokstav e "en person som en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder". I tillegg til den/de som søker om dispensasjon vil det måtte avgjøres konkret hvem saken "direkte gjelder".

Organisasjoner vil normalt bare være part der saken direkte gjelder selve organisasjonen, eller der vedtaket formelt er rettet mot organisasjonen. Organisasjoner som kan ha interesse av et dispensasjonsvedtak bør likevel bli orientert med kopi av vedtaket. Dette fordi en organisasjon kan ha klagerett på et vedtak selv om den ikke er part i saken.

I underretningen skal det gis opplysninger om klageadgang, klagefrist, klageinstans, den nærmere fremgangsmåte ved klage og retten etter forvaltningsloven § 18 til å se sakens dokumenter. Dersom vedtaket kan tenkes gjennomført til skade for en part før en klage er ferdigbehandlet, skal det også gjøres oppmerksom på at det er adgang til å be om at gjennomføringen utsettes.

10.8 Klage på vedtak

Enkeltvedtak kan påklages av en "part eller annen med rettslig klageinteresse" innen 3 uker fra vedkommende part mottar underretning om vedtaket.

Det kan være vanskelig å avgrense hvem som her "rettslig klageinteresse" av et vedtak. Relevante momenter i vurderingen vil være om det foreligger en aktuell interesse, at det foreligger en tilknytning til saken, om det er et konkurranseforhold, avhengighetsforhold, naboforhold, arving eller kjøper osv. Etterhvert har man i langt større grad enn tidligere også akseptert at organisasjoner kan ha rettslig klageinteresse. For de som har rettslig klageinteresse, og som ikke har fått skriftlig underretning, løper fristen først fra det tidspunkt de har fått eller burde skaffet seg kjennskap til vedtaket.

En klage skal alltid sendes til det forvaltningsorgan som har truffet vedtaket. Krav til klagens form og innhold fremgår av forvaltningsloven § 32.

10.9 Saksforberedelse i klagesak

Forvaltningsmyndigheten skal avvise saken dersom vilkårene for å behandle klagen ikke er oppfylt, jf. forvaltningsloven § 33 andre ledd. Selv om klageren har oversett klagefristen, kan klagen tas under behandling såfremt parten eller hans fullmektig ikke kan lastes for å ha oversett fristen eller for å ha drøyd med klage etterpå, eller det av særlige grunner er rimelig at klagen blir prøvd, jf. forvaltningsloven § 31. Ved vurderingen av om klagen bør tas opp til behandling, skal det også legges vekt på om endring av vedtaket kan medføre skade eller ulempe for andre. Dersom klagen kommer senere enn ett år etter at vedtaket ble truffet, kan forvaltningsmyndigheten ikke ta klagen til behandling, jf. forvaltningsloven § 31 tredje ledd.

Den forvaltningsmyndighet som har truffet et enkeltvedtak skal *“foreta de undersøkelser klagen gir grunnlag for”*, jf. forvaltningsloven § 33 andre ledd. Dette kan for eksempel innebære at det er nødvendig å undersøke riktigheten av de opplysninger som fremkommer i klagen, at det er nødvendig med en befarings osv. Forvaltningsmyndigheten skal vurdere om klagen gir grunnlag for å endre eller oppheve eget vedtak. Hvis noen er *“motpart”* i saken skal vedkommende varsles om klagen og få anledning til å uttale seg.

Finner forvaltningsmyndigheten/underinstansen at klagen ikke gir grunnlag for å endre eller oppheve eget vedtak, skal saken oversendes til klagemyndigheten, jf. forvaltningsloven § 33 fjerde ledd.

Ved oversendelsen til klagemyndighet skal underinstansen fremstille saken på en oversiktlig måte og tilrettelegge grunnlaget for klageinstansens overprøving. Kopi av alle sakens dokumenter skal vedlegges. Partene skal ha gjenpart av oversendelsesbrevet som underinstansen sender til klagemyndigheten.

10.10 Klageinstansens kompetanse

Etter forvaltningsloven § 34 annet ledd første punktum har klageinstansen kompetanse til å *“prøve alle sider av saken”*. Dette innebærer en adgang til å overprøve både rettsanvendelse, faktum og den skjønnsmessige vurdering som underinstansen har foretatt. Videre kan klageinstansen prøve om underinstansen har fulgt saksbehandlingsreglene.

Klageinstansen er ikke bundet av de grunner parten anfører i klagen og kan derfor gå inn på forhold som ikke er påberopt. Klageinstansen er heller ikke bundet til den påstand som parten måtte ha lagt ned i klagen – eller til å holde seg til de deler av saken parten har påklaget. Etter fvl. § 34 tredje ledd er det likevel visse begrensninger i adgangen til å endre vedtaket til skade for parten. På den annen side har klageinstansen ikke plikt til å prøve alle sider av saken. Klageinstansen har bare plikt til å prøve et vedtak i den utstrekning det er påklaget. I § 34 andre ledd andre punktum heter det at klageinstansen skal *“vurdere de synspunkter som klageren kommer med, og kan også ta opp forhold som ikke er berørt av ham”*.

Klageinstansen kan selv treffe nytt vedtak i saken eller oppheve vedtaket og sende saken tilbake til underinstansen for helt eller delvis ny behandling. Klageinstansens vedtak i klagesak kan ikke påklages, jf. forvaltningsloven § 28 tredje ledd.

10.11 Omgjøring av vedtak uten klage

Forvaltningsmyndigheten har en begrenset adgang til å omgjøre eget vedtak når vedtaket ikke er påklaget, jf. forvaltningsloven § 35. Denne adgangen gjelder uavhengig av om initiativet kommer fra en part eller fra forvaltningsorganet selv.

Etter fvl. § 35 første ledd kan et forvaltningsorgan omgjøre eget vedtak når 1) endringen ikke er til skade for noen som vedtaket retter seg mot eller tilgodeser 2) underretning om vedtaket ikke er kommet frem til vedkommende 3) vedtaket må anses ugyldig. Reglene

for omgjøring i forvaltningsloven § 35 første ledd gjelder både underinstans, klageinstans eller annet overordnet organ.

Forvaltningsloven § 35 tredje ledd gir klageinstans og overordnet organ en noe mer vidtgående endringsrett enn førsteinstans. Det foreligger i disse tilfellene også en omgjøringsrett *“til skade for den som vedtaket retter seg mot eller direkte tilgodeser”*. En omgjøring etter dette punktet må være begrunnet i *“hensynet til andre privatpersoner eller offentlige interesser”*.

Det fremgår av forvaltningsloven § 35 siste ledd at ovennevnte bestemmelser må suppleres av blant annet *“alminnelige forvaltningsrettslige regler”*. Bestemmelsen gir en viss adgang til omgjøring av gyldige vedtak, selv om en omgjøring er til skade for noen vedtaket angår. Det siktes her til uskrevne regler som utviklet seg før vi fikk forvaltningslovens bestemmelser. Hovedsynspunktet vil være at avgjørelsen må bero på en interesseavveining. Omgjøring av enkeltvedtak er et nytt enkeltvedtak som kan påklages. Beslutning om ikke å omgjøre et enkeltvedtak kan ikke påklages.

10.12 Utsatt iverksettelse av vedtak

Som hovedregel kan et enkeltvedtak gjennomføres eller iverksettes straks vedtaket er truffet. Etter forvaltningsloven § 42 kan imidlertid både underinstans, klageinstans eller annet overordnet organ på eget initiativ beslutte at vedtak ikke skal iverksettes før klagefristen er ute eller klage avgjort. Det kan være aktuelt dersom behandlingen av klagen får liten virkning dersom tiltaket gjennomføres, for eksempel vil en klage på tillatelse til hogst få liten virkning dersom hogsten er gjennomført før klagen er ferdigbehandlet. Det bør også sees hen til om det er sannsynlig at vedtaket kan bli endret. Dersom det ikke gis oppsettende virkning, kan tiltakshaver lovlig gjennomføre vedtaket på egen risiko.

Avgjørelse av krav om utsatt iverksettelse kan ikke påklages. Avslag på en anmodning skal likevel begrunnes.

11 Sjekkliste ved behandling av søknader

Rundskrivet omhandler forhold som er viktig å legge vekt på ved behandling av enkeltsaker. Nedenfor følger en mer skjematisk sjekkliste som bygger på de forhold som er omtalt i rundskrivet.

11.1 Forberedende behandling

- Er søknaden fullstendig eller er det behov for å be om ytterligere dokumentasjon?
- Når kan søknaden forventes ferdigbehandlet? Send foreløpig svar dersom en sak ikke kan behandles innen en måned etter den ble mottatt, jf. forvaltningsloven § 11 a.

11.2 Saksbehandling

- Er saken godt nok opplyst, eller er det behov for å belyse saken ytterligere?
- Er det behov for å varsle andre enn parten, og eventuelt gi en frist for uttalelse?
- Er det behov for å innhente uttalelse/opplysninger fra andre myndighetsorganer?
- Foreligger det hjemmel for å innvilge dispensasjon?
- Hvilke konsekvenser får en dispensasjon for verneverdier og vemeformål?
- Kan saken skape presedens?
- Er de miljørettslige prinsippene i naturmangfoldloven kap. II vurdert, jf. naturmangfoldloven § 7?

11.3 Vedtaket

- Er det redegjort tilstrekkelig for kunnskapsgrunnlaget, jf. naturmangfoldloven § 8?
- Fremgår det av vedtaket hvilken hjemmel som er benyttet?
- Er vedtaket tilstrekkelig begrunnet?
- Fremgår det av vedtaket hvilke virkninger vedtaket har for vemeverdier og verneformål, og eventuelt hvilken vekt det er lagt på dette?
- Fremgår vurderingen av miljørettsprinsippene i naturmangfoldloven kap. II av vedtaket?
- Er det aktuelt å sette vilkår til et begunstigende vedtak som kan begrense eventuelle skadevirkninger?
- Er det i vedtaket opplyst om klagerett, klageinstans, klagefrist og fremgangsmåte ved klage?
- Er det i vedtaket opplyst om retten til innsyn i sakens dokumenter?
- Dersom saken gjelder flere parter og gjennomføring av tiltaket før eventuell klagebehandling medfører skade for den andre parten — er det opplyst om adgang til å be om utsatt iverksettelse av vedtaket?
- Er det i vedtaket opplyst om at det også kan være nødvendig å innhente tillatelse til tiltaket fra andre myndigheter?
- Bør det sendes kopi til andre aktuelle myndigheter og andre enn parten?
- Er det sendt kopi til Miljødirektoratet?

11.4 Klagebehandling

- Oppfyller klagen vilkårene for klage (er avgjørelsen det er klaget på et enkeltvedtak, foreligger klagerett, er klagefrist oppfylt, oppfyller klagen formkravene)?
- Er klagens anførsler vurdert?
- Fremgår det av vedtaket hvordan forvaltningsmyndigheten har vurdert klagens anførsler?
- Er det hensiktsmessig at det foreligger en samlet redegjørelse for tidligere saksgang i oversendelse til klageinstansen?
- Er alle sakens dokumenter oversendt klageinstansen?

Miljødirektoratet

Telefon: 03400/73 58 05 00 | **Faks:** 73 58 05 01

E-post: post@miljodir.no

Nett: www.miljodirektoratet.no

Post: Postboks 5672 Sluppen, 7485 Trondheim

Besøksadresse Trondheim: Brattørkaia 15, 7010 Trondheim

Besøksadresse Oslo: Strømsveien 96, 0602 Oslo

Miljødirektoratets hovedoppgaver er å redusere klimagassutslipp, forvalte norsk natur og hindre forurensning.

Vi er underlagt Klima- og miljødepartementet og har mer enn 700 ansatte ved våre to kontorer i Trondheim og Oslo, og ved Statens naturoppsyn (SNO) sine mer enn 60 lokalkontor.

Våre viktigste funksjoner er å overvåke miljøtilstanden og formidle informasjon, være myndighetsutøver, styre og veilede regionalt og kommunalt nivå, samarbeide med berørte sektormyndigheter, være faglig rådgiver og bidra i internasjonalt miljøarbeid.